

Стефан ПИПЕРКОВСКИ

КОПЈА И СТРЕЛИ ОД ЗБИРКАТА НА МУЗЕЈОТ НА МАКЕДОНИЈА (XIII—XVIII ВЕК)

Во Музејот на Македонија, во збирката на оружја и воена опрема, се наоѓаат голем број сèуште необјавени копја и стрели, собирани од разни делови на Македонија уште од основањето на Историскиот музеј на Македонија¹⁾.

Дел од овие копја и стрели кои потекнуваат од доцниот среден век, се предмет на проучување во овој прилог.

Копјата и стрелите претставувале главни оружја на Словените уште пред нивното населување на Балканскиот Полуостров. За разните видови копја и стрели што ги употребувале Словените пред и за време населувањето на Балканскиот Полуостров, известуваат главно византиските современи писатели Прокопиј Кесариски, Псевдо Маврикиј и авторите на „Чудата на св. Димитрија Солунски“²⁾. Исто така значајни податоци оставил и современиот сириски летописец Јован Ефески³⁾. За периодот, пак, по словенската колонизација на Балканот и Македонија, покрај византиските и други пишани извори, значајни податоци за копјата и стрелите се наоѓаат и во фреско-сликарството на повеќе цркви на Македонија и другите соседни земји⁴⁾. Во таа смисла, особено богати податоци содржи живописот во црквата Св. Никита и други македонски цркви⁵⁾. Овие изворни податоци овозможуваат да се согледаат измените што настанале во копјата и стрелите во доцниот среден век, а што биле резултат и на развојот на оклопот⁶⁾. Инаку, што се

1) Трпко Панговски, 30-годишна дејност на Историскиот музеј на Македонија во Скопје. — Музејски гласник, 5, Скопје 1982, 5 и сл.

2) Гавро Шкриваниќ, Оружје у средњевековној Србији, Босни и Дубровнику. Београд 1957, 14—15, 186.

3) Исто, 186.

4) Исто, 18—20; Dušan Pribaković, Oružje na zidnom slikarstvu Srbije i Makedonije. — Vojni muzej, Vesnik br. 1. Beograd 1954, 53—54.

5) Бурђица Петровиќ, Оружје XIII до половина XV века. — Историја примењене уметности код Срба. Београд 1977, 123 и сл.

однесува на потеклото на копјата и стрелите од овој временски период, тешко е да се даде поцелосен одговор, зашто тие не биле само дело на домашни, македонски мајстори (ковачи), туку им припаѓале и на разни освојувачи на Македонија или пак се набавувани од трговци кои доаѓале од други земји.

I. КОПЈА

Копјата спаѓаат во групата ладни (нападни) оружја. Тие се состоеле од два дела: зашилено железно бодило и дрвено коплиште. Самото бодило, пак, се состоело од врв, острици, ребро (можело и без него) и конусна шуплина. Исто така тоа можело да има две, три и четири острици. Коплиштето, пак, обично на другиот крај завршувало со оковано железо. Инаку, самиот назив копје има словенско потекло⁶⁾.

Примерите од копја кои овде ги приложуваме, се пронајдени на теренот на Западна Македонија и временски се датираат од XIII—XVIII век.

КОПЈЕ најдено во Западна Македонија, XIV—XV век⁷⁾. Должина 30 см., без врв, конусна шуплина 10 см., Музеј на Македонија (Понатаму—ММ), инв. бр. 11. Таб. I, сл. 1.

Копјето е направено од ковано железо. Се состои од два дела: зашилено бодило на кое е скршен врвот, две острици, ребро и конусна шуплина. Бодилото има листовидна форма со нагласено ребро по средината на листот. Другиот крај продолжува во конусна шуплина во кое се набива дрвено коплиште.

КОПЈЕ најдено во Прилепско, XIV—XV⁸⁾. Должина 33 см, конусна шуплина 9,5 см. ММ, инв. бр. 296. Таб. I, сл. 2.

Копјето е направено од калено ковано железо. Има долговидна форма на листот, со ромбоиден пресек, со благо нагласено ребро по средината на листот и прстенасто зајакнување на пределот од листот кон конусната шуплина.

КОПЈЕ најдено во Струшко, Западна Македонија, XIV—XV век⁹⁾. Должина 23,5 см., конусна шуплина 13 см. ММ, инв. бр. 18143. Таб. I, сл. 3.

Копјето е направено од калено ковано железо. Се состои од широколисно бодило со ромбоиден пресек на листот и со благо нагласено ребро по средината на листот. Другиот крај продолжува во конусна шуплина во која се набива дрвено коплиште.

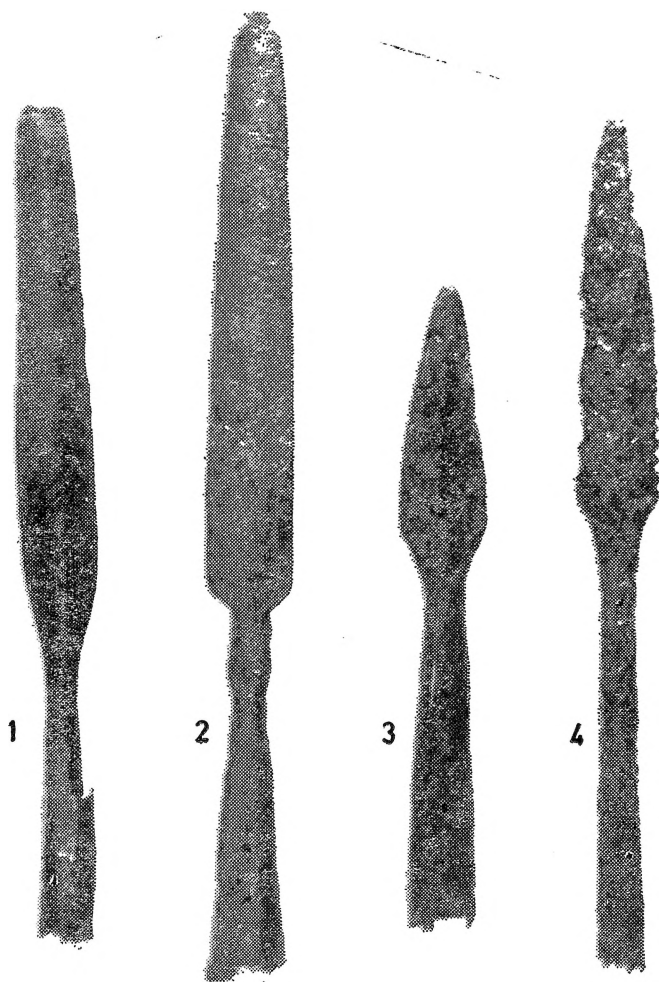
⁶⁾ Г. Шкриваниќ, Оружје... , 14—15.

⁷⁾ Оружје и опрема средновековног ратника у Србији. — Историски музеј Србије. Београд 1980, Таб. II, XIV—XV век, сл. 4.

⁸⁾ Исто, Таб. II, ред I, сл. 6.

⁹⁾ A. Lalović, Srednjevekovno oružje iz narodnog muzeja u Zaječaru i zavičajnog muzeja u Knjaževcu. — Zbornik radova muzeja rudarstva i metalurgije, knj. II. Bor. 1982.

КОПЈЕ најдоне во Струшко, Западна Македонија, XIV—XV¹⁰⁾ век. Должина 31 см., конусна шуплина 16 см. ММ, инв. бр. 18143/2. Таб. бр. I, сл. 4.

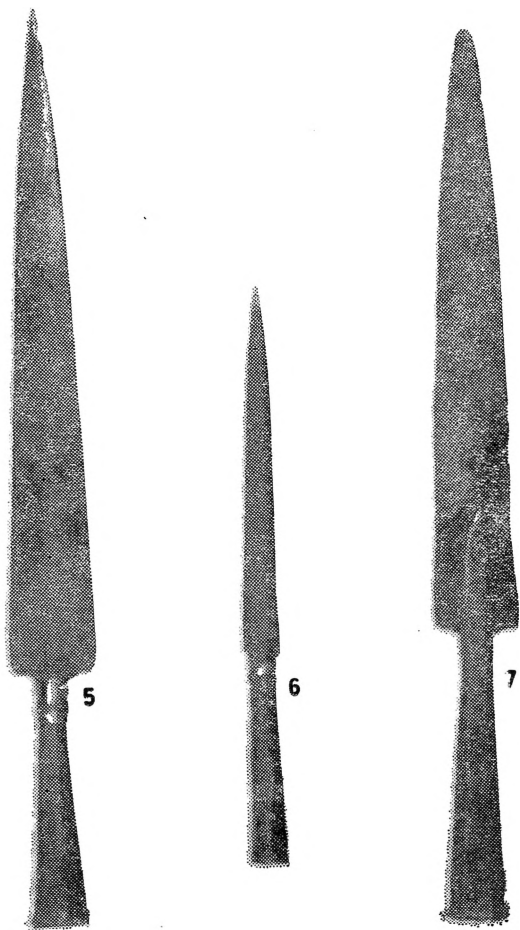
Табела I, сл. 1—4, Средновековни копја, XIV—XV век

Копјето е направено од калено ковано железо. Се состои од зашилено листовидно бодило со рамбоиден пресек на листот, со нагласено ребро по средината на листот. Другиот крај на бодилото продолжува во конусна шуплина во која се набива дрвено коплице.

¹⁰⁾ Оружје и опрема..., Таб. II, ред I, сл. 4.

КОПЈЕ најдено во Скопје, XVI—XVII век. Должина 43 см., конусна шуплина 9 см. ММ, инв. бр. 295. Таб. бр. II, сл. 5

Копјето е направено од калено железо. Бодилото има форма на издолжен врбов лист, остар врв, две стрелици, со благо нагласено ребро по средината на листот. Другиот крај на бодилото продолжува во конусна шуплина во која се набива дрвено коплиште.

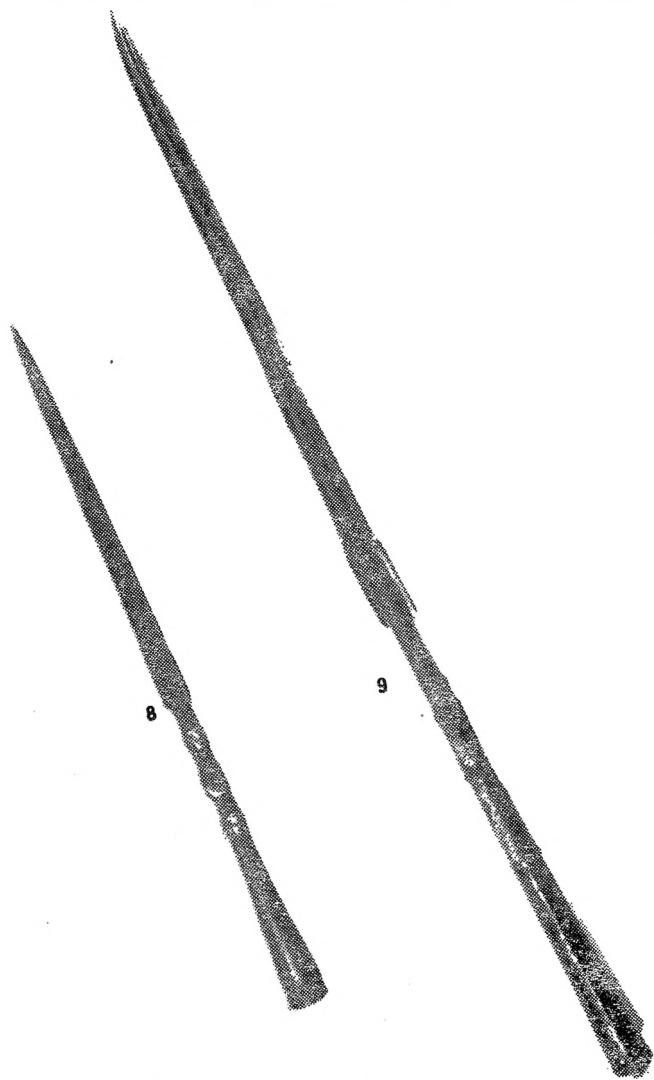
Табела II. сл. 5—7, Средновековни копја, XVI—XVII век

КОПЈЕ најдено во Прилепско, XVI—XVII век. Должина 27 см., конусна шуплина 8 см. ММ, инв. бр. 297. Таб. II, сл. 6.

Копјето е направено од калено ковано железо. Бодилото има листовидна форма, остар врв, две острици и прстенасто зајакнување на пределот од листот кон конусната шуплина.

КОПЈЕ најдено во Прилепско, XVI—XVII век. Должина 42 см., конусна шуплина 19 см. ММ, инв, бр. 300. Таб. II, сл. 7.

Копјето е направено од калено ковано железо. Од изработката се гледа дека тоа е дело на домашен неискусен мајстор. Бодилото има листовидна форма со две острици и врв. Другиот

Табела III, Сл. 8—9, Средновековни копја, XVII—XVIII век.

крај на бодилото продолжува во конусна шуплина со осум полиња и рабови.

КОПЈЕ најдено во Прилепско, XVII—XVIII век. Должина 40,5 см., конусна шуплина 17 см. ММ, инв. бр. 298. Таб. III, сл. 8

Копјето е направено од калено ковано железо. Има четворосечно бодило, со остар врв. На пределот од бодилото кон конусната шуплина има три клучести зајакнувања.

КОПЈЕ најдено во Прилеп во куќата на Расим Аршиќ XVII—XVIII век. Должина 63 см., конусна шуплина 32 см. ММ, инв. бр. 294. Таб. III, сл. 9.

Копјето е направено од калено ковано железо. Се состои од четворосечно бодило. Другиот крај продолжува во конусна шуплина во која се набива дрвено коплиште. Од отворот на шуплината кон врвот на бодилото на растојание од 12,5 см е нанесен позлатен украс врз бакарна основа, украсена со стилизирани растителни мотиви. Орнаментите се вертикално нанесени на осум појаси. Другите четири полиња имаат правоаголна форма и се формирани од хоризонтално насочени линии. По начинот на украсувањето може да се заклучи дека копјето е од турско потекло.

II. СТРЕЛИ

И стрелите спаѓаат во групата ладни (нападни) оружја. Стрелите се состоеле од железно бодило и дрвена шипка. Се опстрелување со помош на лакови. Со лакови и стрели Словените биле наоружани уште пред населувањето на Балканскиот Полуостров. За време на словенската колонизација на Македонија (крајот на I—средина на II век) стрелите биле масовно употребувани од Словените и при опсадите на градот Солун. Во масовна употреба лакот и стрелата биле и по словенската колонизација на Македонија. За масовната употреба на лакот и стрелата во Македонија говорат покрај пишаните извори и податоците од живописите од повеќе македонски цркви (Св. Никита, во Старо Негоричани, Лесновскиот манастир и др.)¹¹⁾. Инаку, од приложените примери на стрели, како и од пишаните извори, се утврдува дека според својата намена стрелите се делеле на обични и пробојни, отровни и запаливи.

СТРЕЛА најдена во Струшко, Западна Македонија, XIII—XV век¹²⁾. Должина 4 см, фрагментарен садник 1 см. ММ, инв., бр. 21/1. Таб. IV, сл. 1.

Стрелата е направена од калено ковано железо. Има троаголна форма и всадник-трн.

СТРЕЛА најдена во Струшко, Западна Македонија, XIII—XV век¹³⁾. Должина 7,5 см., фрагментарен всадник 2,7 см. ММ, инв. бр. 21. Таб. IV, сл. 2.

Стрелата е направена од калено ковано железо. Има троаголна форма и всадник-трн.

¹¹⁾ Ѓ. Шрквинић, Оружје..., 61—62, 111; D. Pribaković, Oružje... 76. sl. 16.

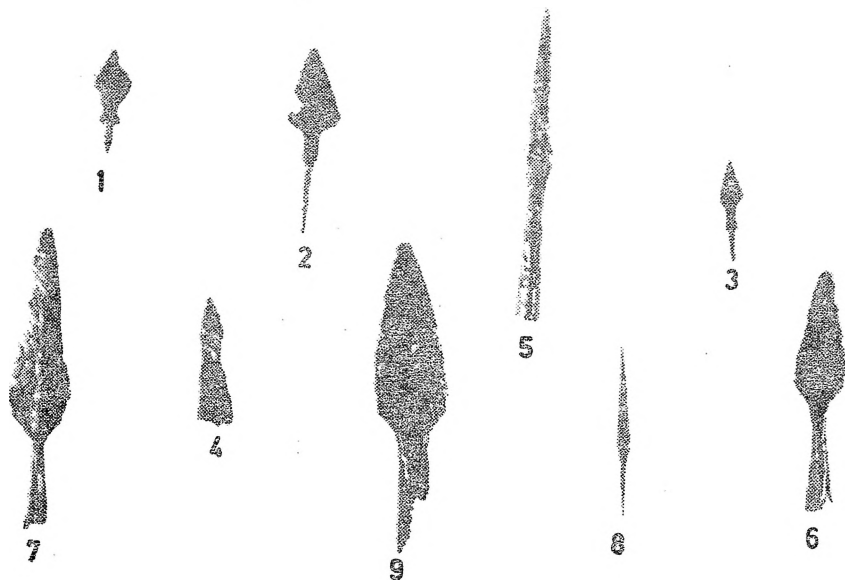
¹²⁾ Л. Нидерле, Словенске старине. Нови Сад 1954, 156, сл. 64, бр. 3.

¹³⁾ Исто.

СТРЕЛА најдена во Струшко, Западна Македонија, XIII—XV век¹⁴⁾. Должина 4 см, фрагментарен всадник 1 см. ММ, инв. бр. 18144/1. Таб. IV, сл. 3.

Стрелата е направена од калено ковано железо. Со троаголна форма и всадник-трн.

СТРЕЛА најдена во Прилепско, Западна Македонија XIII—XV век¹⁵⁾. Должина 4,5 см, фрагментарна конусна шуплина 3 см. ММ, инв. бр. 18145. Таб. IV, сл. 4.

Табела IV, Сл. 1—9, Средновековни стрели, XIII—XV век

Стрелата е направена од калено ковано железо. Со три острици и фрагментарна конусна шуплина. Овој вид стрели се употребувале за пробивање на оклоп.

СТРЕЛА најдена во Прилепско, Западна Македонија, XIII—XV век. Должина 12 см. конусна шуплина 5 см. ММ, инв. бр. 66. Таб. IV, сл. 5.

Стрелата е направена од калено ковано железо. Врвот ѝ се состои од четворосечни острици и конусна шуплина.

СТРЕЛА најдена во Западна Македонија, XIII—XV век. Должина 9,5 см. конусна шуплина 4 см. ММ, инв. бр. 18144/1. Таб. IV, сл. 6.

¹⁴⁾ Исто.

¹⁵⁾ Исто.

Стрелата е направена од калено ковано железо, со листовидна форма и фрагментарна конусна шуплина.

Стрела најдена во Западна Македонија, XIII—XIV век. Должина 11,5 см, фрагментарна конусна шуплина 3 см. MM, инв. бр. 18144/2. Таб. IV, сл. 7.

Стрелата е направена од калено ковано железо. Со листовидна форма и фрагментарна конусна шуплина.

СТРЕЛА најдена во Западна Македонија, XIII—XV век¹⁶). Должина 6,5 см, трн 2,5 см. MM, инв. бр. 19144. Таб. IV, сл. 8.

Стрелата е направена од калено ковано железо. Зачуван е само врвот кој има форма на четворостран конус и трн со рамбоиден пресек.

СТРЕЛА најдена во Западна Македонија, XIII—XV век. Должина 9,5 см, фрагментарна конусна шуплина 4 см. MM, инв. бр. 18144/3. Таб. IV, сл. 9.

Стрелата е направена од калено ковано железо, со листовидна форма и фрагментарна конусна шуплина.

Stefan PIPERKOVSKI

SPEARS AND ARROWS FROM THE COLLECTION OF MUSEUM OF MACEDONIA (XIII — XVIII CENTURY)

S u m m a r y

In the collection of weapons and military equipment kept in the Museum of Macedonia there are more spears and arrows which belong to the late Middle Ages.

More kinds of spears belonging to the period from XIV to XVIII century have been shown in this contribution. The author has given their outlook and place of discovery. Also, a lot of arrows originating from XIII—XV century have been presented. Besides their size and the substance they were made of, the author has presented the name of place where they were found. Otherwise, they represent findings collected through the years of establishment of the Historical Museum of Macedonia up to the present moment. It is important to say that the greater number of spears were not longer than 25 cm. They are mainly with an elastic form and short cone hollow. What concerns the arrows, they are flat and with different forms. Very rare are those with three or four sharps, and more often are those with a form of a triangle, leaflike and rhomboid.

¹⁶) И. Микулчиќ, Н. Никуљска, Рановизантиски град „Маркови кули“ на Водно. Скопје, бр. 4, 147.